

Fagskolens egenart – Forum for Fagskoler

Innledning

Fagskoleutdanningen sin egenart kjennetegnes gjennom:

- Arbeidslivsrelevans – utdanninger som er utviklet i nært samarbeid med arbeidslivet, og gjennomføres ofte med fagpersoner fra arbeidslivet som lærere
- En praktisk tilnærming til læring
- Livslang læring for både unge og voksne

Fagskoleutdanning er definert som nivå 5 i det nasjonale kvalifikasjonsrammverket og bygger på videregående opplæring. En fagskoleutdanning kan være både en selvstendig kvalifiserende utdanning og en videreutdanning som bygger på bestemte utdanningsprogram i videregående opplæring – da ofte i form av et fagbrev.

«Vi må ha et klart og tydelig mål om at flere skal ta fagskoleutdanning.»

Torbjørn Røe Isaksen

Fagskoleutdanningen kjennetegnes ved at utdanningene er korte og raskt kvalifiserer til å gå ut i ny jobb.

Målgrupper

Fagskoleutdanningen opererer i et livslangt læringsperspektiv. I overkant av 40% er unge inntil 25 år, mens nesten 60% er voksne, 26 år eller eldre.

Flertallet av de yngre tar fagskoleutdanning som en selvstendig kvalifiserende utdanning som bygger på den generelle kompetansen fra videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse. Mens et flertall blant voksne tar fagskoleutdanning som en videreutdanning fra yrkesfag i videregående opplæring. Fagskoleutdanningen er således godt egnet til å løse arbeidslivets behov for omstilling, og den enkelte sitt behov for kompetanseheving og omskolering i et livslangt perspektiv.

Unge

De unge tar ofte fagskoleutdanning innen fagområder som IKT, medier og kommunikasjon, estetiske fag og merkantile fag. Studiene bygger på den generelle kompetansen fra videregående opplæring, og er et godt egnet veivalg for unge som søker en praktisk og direkte kvalifiserende utdanning, sammenlignet med mange av studietilbudene ved høyskoler og universiteter. Endrede forskrifter som kom i 2008, med tilhørende retningslinjer fra NOKUT i 2009, har dessverre gjort det vanskelig å få godkjent nye utdanninger som bygger på den generelle kompetansen fra videregående opplæring slik som høyskoleutdanningene gjør. For å sikre fagskolens egenart er det derfor viktig at forskriftene på dette området blir endret for å sikre denne målgruppen et mer praktisk alternativ til den mer akademiske universitets- og høyskoleutdanningen.

Voksne

Nærmere 60% av fagskolestudentene er 26 år eller eldre, og hele 27% er over 35 år. Dette skiller fagskoleutdanningen fra annen utdanning og viser i tillegg at fagskoleutdanningen har en viktig rolle å spille for å støtte opp under livslang læring og behov for omstilling i næringslivet og offentlig sektor. Flertallet av de voksne tar utdanning innen tekniske fag og helse- og oppvekstfag.

Det må være mulig å kombinere fagskolestudier med jobb og familie. Det er lite aktuelt for en familieforsørger å ta permisjon fra jobb 1-2 år, og det er heller ikke ønskelig sett fra arbeidsgiverne sitt ståsted. Arbeidstid og arbeidsorganisering for den som ansettes må være tilpasset arbeidsplassene og studentenes preferanser, og ikke skolen og undervisningspersonellens. Forskjellen på disse to tankesettene er stor og representerer på mange måter den fleksibiliteten og den nærheten til yrkesfeltet og arbeidslivet som en god fagskoleutdanning som er tilpasset voksne, yrkesaktive må ha.

Det å levere utdanningstilbud som er tilpasset og dimensjonert for arbeidslivets behov og samtidig tilrettelegge studiene for voksne, yrkesaktive studenter er krevende for fagskolen. Det betyr at fagskolen i sin natur må være rigget for fleksibilitet og raske skifter.

«Det er en universalnøkkel til å møte omstillingen på en god måte; og det er kompetanse.»

Kristin Skogen Lund

Et viktig grep for alle målgrupper er å endre loven fra at fagskoleutdanning skal bygge på videregående opplæring – til at den skal ligge på nivå over videregående opplæring, slik som Fagskoleutvalget foreslår. Dette vil i tillegg gjøre det mulig å kreve forkunnskaper og/eller praktisk erfaring utover videregående opplæring. Da vil det også bli mulig å utvikle mer spisse fagskoletilbud tilpasset spesifikke kompetansebehov i arbeidslivet. En slik endring vil også legge til rette for en modulisering av fagskoleutdanningene godt tilpasset behovet om å gjennomføre en kompetanseheving over tid i kombinasjon med jobb og familie – med en fleksibilitet som understøtter livslang læring. Første da vil fagskolens egenart som utvikler og leverandør av oppdatert faglig kompetanse til arbeidslivet bli utnyttet fullt ut.

Arbeidslivsrelevans

Fagskoleloven med tilhørende forskrifter setter tydelige krav til fagskoleutdanningen:

- «*utdanning som gir kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere generelle opplæringstiltak.*»
- «tilbydere skal samarbeide med aktører i yrkesfeltet og delta i faglige nettverk som sikrer at utdanningens læringsutbytte er relevant for yrkesfeltet. For utdanninger med praksis skal det foreligge avtaler som regulerer vesentlige forhold av betydning for studentene.»
- «Utdanningen skal gi ett samlet læringsutbytte som er relevant for yrkesfeltet. Læringsutbyttet skal beskrive kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse som studentene oppnår etter fullført utdanning, jf. Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring»
- «utdanningens innhold skal være egnet for å nå læringsutbyttet»
- «undervisningsformer og læringsaktiviteter, herunder eventuell praksis, skal være tilpasset læringsutbyttet som skal oppnås».

I dette ligger det at arbeidslivsrelevansen er grunnleggende for all fagskoleutdanning. Den gir identitet til utdanningene og utdanningenes innhold og læringsutbytte skal rettes mot dette.

For å kunne dekke arbeidslivets behov, må læringsutbyttebeskrivelser og undervisning til enhver tid være faglig oppdatert, og det må utvikles helt nye studier i samsvar med arbeidslivets behov.

Systemet må legge til rette for at fagskoleutdanningen ligger i forkant av arbeidslivets kompetansebehov med tilbud til nye næringer og næringer som er i rask utvikling. I dagens system

stilles det krav til at de sakkyndige er spesielt godt faglige oppdaterte. Morgendagens system må legge til rett for akkreditering som gjøre det mulig å opprette nye tilbud langt raskere enn i dag.

Dette forutsetter et nært og bredt samarbeid mellom fagskolene og arbeidslivet. Samarbeidet skal gjelde både utvikling av nye studier, og videreutvikling av eksisterende studier. Dette vil også bidra til fleksibilitet og omstillingsevne. Samarbeidet kan ha ulike former og være på ulike nivå:

- Arbeidslivsråd som møtes 1-2 ganger i året hvor representanter fra aktuelle yrkesfelt orienterer om kompetansebehov, vurderer eksisterende studieplaner, identifiserer behov for nye studier og gir råd om studier som kan fases ut.
- Konkret samarbeid med fagpersoner fra en eller flere virksomheter eller organisasjoner om å utvikle eller videreutvikle et bestemt studium.

Fagskolen må kunne tilføre arbeidslivet kunnskap om trender og utviklingstrekk innen utdanningsområdet, samtidig som den må være lyttende på de trender og utviklingstrekk som skjer innen fagområdet og evne å være proaktiv i forhold til utvikling av nye studietilbud. Når relasjonen mellom fagskolen og arbeidslivet fungerer nærmest som en symbiose, vil fagskoleutdanningene bli den naturlige videreutdanningen for aktuelle arbeidstakere.

Fagpersonell som har sitt daglige virke i relevante bransjer, har gode forutsetninger for å være faglig og teknologisk oppdatert. Innleide lærere og gjesteforelesere fra arbeidslivet er den beste garanti for faglig robusthet i undervisningen. Utfordringen for fagskolene er å sikre at disse lærerne har formidlingsevne og pedagogisk kompetanse. Det fordrer at fagskolen har kompetanse til å velge ut fagpersoner som er egnet til å formidle kunnskap, og at disse får tilbud om opplæring i metodikk som er relevant for fagene som det skal undervises i.

Vår erfaring er at arbeidslivet, f.eks. kommunehelsetjenesten, gjerne ser at dyktige fagfolk som for eksempel kreftsykepleiere i en periode har en deltidsstilling ved en fagskole. Signalene vi får er at denne vekslingen beriker kreftsykepleieren, som får erfaring med å formidle faget sitt. Det beriker fagskolen som får tilgang på oppdatert og praktisk fagkompetanse og ikke minst studenten som får undervisning fra lærerkrefter som besitter ny og oppdatert kompetanse, og som kan bruke nye og ferske eksempler fra yrkesfeltet. Fagskolen vil i dette eksempelet måtte bruke ressurser på å sikre at den pedagogiske tilnærmingen til fagstoffet blir ivaretatt på en god måte.

«Ikke minst bør vi synliggjøre for næringslivet hvor flinke fagskolene er til å lage utdanningsløp for arbeidstakere som fortsatt skal jobbe.»

Torbjørn Røe Isaksen

«En veldig bra måte å videreutdanne arbeidstakerne på som er en vinn-vinn situasjon for både den ansatte og bedriften.»

Torbjørn Røe Isaksen

Praktisk tilnærming til læring

På fagskolen har studentene en praktisk tilnærming til kunnskap, og fagstoffet tilegnes primært gjennom reelle arbeidsoppgaver som de senere møter i yrkeslivet. Teori kombineres med praksis gjennom relevante arbeidsoppgaver fra yrkeslivet gjennom hele studieløpet. Erfarings- og utviklingsbasert læring vektlegges, og det er ikke krav til forskningsbasert læring i fagskolen.

Fagskolen er ikke primært basert på forelesninger i store auditorier, men klasseromsundervisning, hvor læreren legger opp til toveiskommunikasjon. Mye av læringen foregår gjennom oppgaveløsning, både individuelt og i grupper. I tillegg til å formidle kunnskap, fungerer læreren i stor grad som veileder for studentene på fagskolestudier.

På en fagskoleutdanning er det oftest små klasser, slik at studenten får tett oppfølging og hyppige tilbakemeldinger både fra medstudenter og lærere. Mappemetodikk er en form for pedagogisk dokumentasjon som har til formål å beskrive og tydeliggjøre hva og hvordan studenten lærer. En slik prosessorientert og veiledningsmetodisk tilnærming bidrar til at studentene utvikler tanker om sin egen læring og hvilken støtte de trenger for å oppnå sine læringsmål.

Praksis

Utdanningens krav til forkunnskaper, omfang, læringsutbytter og gjennomføringsform danner grunnlag for hvilken type praksis eller kombinasjon av praksisformer som er best egnet. Dette kan være aktiviteter i skolens regi, utstillinger av praktisk arbeid, prosjektoppgaver med både muntlige og skriftlige presentasjoner, eller deltakelse på messer hvor studenter er ansvarlig for både planlegging og gjennomføring. Likeledes kan det være prosjekter i samarbeid med arbeids- og næringslivet. Til slutt så kan det være praksis ute i arbeidslivet som baserer seg på avtaler med virksomhet og tilhørende oppfølging og veiledning.

Fagskoleutdanningen som et likeverdig utdanningstilbud i et livslangt læringsperspektiv

Det må være et grunnleggende prinsipp i det norske utdanningssystemet at kompetanse som er ervervet i en del av systemet skal anerkjennes i en annen del av det samme systemet. Det er viktig å sikre gode overganger fra fagskoler til høyskoler/universitet og omvendt. Dette for å ivareta studentenes rettigheter, gi fagskolen den nødvendige anerkjennelse og status og gjøre fagskoleutdanning til et attraktivt utdanningsvalg. Et slikt prinsipp vil også spare både samfunnet og den enkelte for unødig bruk av tid og ressurser, ved å måtte ta opp igjen utdanning med et læringsutbytte som de allerede har ervervet.

«Jeg tror også at mange av de som i dag går inn i høyskole- og universitetssystemet kanskje egentlig burde tatt et løp hvor de i stedet skulle ha tatt en fagskoleutdanning.»

Torbjørn Røe Isaksen

Fagskolepoeng og studiepoeng er kun måleenheter for studiebelastning, og sier ikke noe om det faglige innholdet. Overganger og innpassing av studier må derfor i stedet bygge på sammenligning av læringsutbyttebeskrivelser. Dette må gjelde uavhengig av om overgangen er fra en fagskole til en høyskole/universitetet eller omvendt. For at fagskolene skal komme i posisjon til en dialog på disse premissene, må det innføres et felles poengsystem for fagskoler, høyskoler og universiteter. Det naturlige er da studiepoeng.

Fagskoleutdanningen er erfarings- og utviklingsbasert. Gjennom det nære samarbeidet med arbeids- og næringslivet er utdanningen godt tilpasset målene for kandidatenes sluttkompetanse. Gitt at NOKUT tolker og praktiserer utviklingselementet som et sidestilt krav til forskning, burde det være uproblematisk å benytte studiepoeng som poengsystem i fagskoleutdanningen. Dette støttes også av NOKUT som i sin høringsuttalelse til Fagskoleutvalget skriver: «Forutsatt at det er læringsutbyttet som ligger til grunn for innpassing, kan vi ikke se at det er noe i veien for å innføre studiepoeng i fagskolen.»

Dette er også på linje med slik det praktiseres i en rekke andre europeiske land, og vil dermed også støtte opp under målsettingen om økt internasjonal mobilitet.

Fagskolene utøver et viktig samfunnsoppdrag ved å tilby utdanninger som er oppdatert i forhold til kompetansebehovene i arbeidslivet. Dette er viktig for å dekke behovet for jevnlig omstilling i norsk arbeidsliv og ønsket til den enkelte om å utvikle sin kompetanse og omskolere seg ved behov. For at dette skal fungere i et livslangt læringsperspektiv må det legges til rette attraktive karriere- og utdanningsveier hvor fagskoleutdanning anerkjennes som en likeverdig del av det øvrige utdanningssystemet og at det benyttes et felles poengsystem i tertiær utdanning.

Hva kjennetegner en robust fagskole?

Bakgrunn

Krav om «robusthet» er en viktig faktor i diskusjonen om fremtidens fagskolestruktur.

Grund-utvalget (NOU 2014: 14 - Fagskolen – et attraktivt utdanningsvalg) argumenterer med at utvikling og vedlikehold av en god kvalitet krever en viss størrelse på utdanningsinstitusjoner. Utvalget understreker at fagskolene selv må «bygge robusthet, øke kvaliteten på tilbudene og respondere enda bedre på arbeidslivets kompetansebehov» (pkt. 6).

«Det viktigste svaret på strukturendringen er kompetanse.»

Produktivitetskommisjonen

Utvalgets forståelse av robusthet bygger i stor grad på situasjonen ved norske høyskoler med en større administrasjon og fagstab som er fast ansatt. Fagskolens egenart tilsier at andre kriterier må legges til grunn. Sentralt er nærhet til arbeidslivet, evne til å raskt omstille seg for å møte nye kompetansebehov, og et faglig nettverk som ofte har sitt tyngdepunktet i arbeidslivet utenfor selve institusjonen.

Ulike former for robusthet

Grund-utvalget legger vekt på at det er behov for både faglig og administrativ robusthet (pkt. 6.3.2).

Fagskolene må både sørge for stabil faglig-pedagogisk drift og dynamisk oppdatering og utvikling av utdanninger, og skolene må ha tilstrekkelig administrativ kompetanse og kapasitet. Faglig robusthet kan deles i daglig drift av eksisterende studier og utviklingsarbeid.

Nedenfor gir vi eksempler på indikatorer på faglig og administrativ robusthet ved en fagskole:

Robust faglig drift

- Gjeldende rekrutterings- og opptaksprosedyrer er de best egnede til å tiltrekke studenter med best mulig startkompetanse.
- Gir best mulig informasjon om utdanningen både til potensielle søkere og nye studenter.
- Fokuserer på den gode studiestarten som begynnelsen på studentens personlige læringsbane.
- Oppdaterte studieplaner og undervisningsutstyr som gir grunnlag for en undervisning som sikrer at studentene oppnår utdanningens læringsutbyttebeskrivelsene og er i samsvar med arbeidslivets behov.
- Vurderingsformer som måler om studenten har oppnådd den kunnskapen, ferdighetene og den generelle kompetansen som er beskrevet for studiet.
- Fast ansatte faglig og pedagogiske ansvarlige som har relevant faglig og pedagogisk kompetanse, og som er i stand til å oppdatere sin kompetanse.
- Innleide lærere fra bransjer/fagområder som har relevant faglig og pedagogisk kompetanse og yrkeserfaring. Tilbud om pedagogisk utdanning til lærere som mangler dette.
- Tilstrekkelig antall lærere for å sikre kontinuitet i undervisningen ved fravær som skyldes sykdom eller andre årsaker.
- Tilstrekkelig stort fagmiljø innenfor og utenfor institusjonen til sikre kontinuitet, og som bidrar til og legger til rett for faglig kompetanseheving for lærerne.
- Med utgangspunkt i utdanningens krav til forkunnskaper, omfang, innhold og form bestemmes hvilken type praksis eller kombinasjon av praksisformer som er best egnet. Praksisen baseres på samarbeid med arbeidslivet og kan gjennomføres både ved fagskolen og ute i arbeidslivet.
- Etablering av praksisplasser i arbeidslivet med kvalifisert veileder i studier der dette er relevant. Oppgaver må i størst mulig utstrekning baseres på emner som er relevante for arbeidslivet, og gjerne utformes i samarbeid med eller på oppdrag fra arbeidslivet.
- Skolens kvalitetssystem som sikrer kontinuerlig evaluering og oppdatering av utdanningen.
- Gjennomført fagskoleutdanning over mange år uten vesentlige kvalitetsavvik.
- Høy grad av studenter som fullfører studiene til normert tid.
- Faglig nettverk gjennom at utdanningsinstitusjonen også har aktive utdanningstilbud på andre utdanningsnivåer – eksempelvis gjennom kursvirksomhet, konsulentvirksomhet og høyskoleutdanning.

Robust utviklingsarbeid

- Skolen må ha et dokumentert samarbeid med yrkesfeltet (bransjeorganisasjoner, virksomheter, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner) som sikrer kontinuerlig evaluering av eksisterende utdanningstilbud og utvikling av nye tilbud som til enhver tid dekker yrkesfeltets behov.
- Skolen har fast ansatte og et nettverk som sikrer faglig vedlikehold og videreutvikling av studietilbud i samsvar med yrkesfeltets ønsker og behov.
- Utvikler gode og relevante lærings- utbyttebeskrivelser som er på rett nivå i Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk.

«Tilstrekkelig og riktig kompetanse er nødvendig for at Norge skal opprettholde høy produktivitet og høy yrkesdeltakelse framover.»

Produktivitetskommisjonen

Studentdemokrati

- Skolen har et godt og velfungerende studentdemokrati med et studentorgan som samhandler med skolen.
- Studentene gir på egnet måte tilbakemelding og innspill knyttet til faglig og pedagogisk kvalitet, inkludert forslag til forbedrings- og utviklingsmuligheter.
- Studentene er representert i skolens klagenemnd.
- Studentene er representert i skolens styre med møte-, tale- og forslagsrett i alle tilfeller der styret behandler saker av betydning for gjennomføringen av godkjent fagskoleutdanning.

Administrativ robusthet

- Skoleledelsen må ha strategisk kompetanse og kapasitet til administrasjon og utvikling av yrkesrettet fagskolevirksomhet.
- Representanter fra arbeidslivet med relevant faglig kompetanse bør være representert i styret, alternativt sitte i arbeidslivråd som gir faglig tilbakemelding på studietilbudene.
- Skolen må ha solide administrative systemer og rutiner med sikte på personalforvaltning, studentservice, klagebehandling og rapportering til myndigheter.
- Skolen må ha økonomisk soliditet, forutsigbarhet og god økonomistyring, samt at offentlige myndigheter bidrar med forutsigbare rammebetingelser.
- Tilgang til administrative ressurser gjennom at utdanningsinstitusjonen også har aktive utdanningstilbud på andre utdanningsnivåer – eksempelvis gjennom kursvirksomhet, konsulentvirksomhet og høyskoleutdanning.

